

Azərbaycan mətbuatının 150 illiyi ərəfəsində mühacir mətbuatının tanınmış tədqiqatçısı, professor Xeyrulla Məmmədovun təbirincə desək, “sahənin lokomotivi” olan filologiya elmləri doktoru Abid Tahirli ilə görüşümüz təsadüfi olmadı. O, mühacir mətbuatın əsrarəngiz dünyasını sistemli, fundamental şəkildə tədqiq edərək, bu sahədə jurnalist, alim, publisist kimi yarım əsrə yaxın fəaliyyəti ilə mühacir mətbuatşünaslığı və mühacirət ədəbiyyatşünaslığının zənginləşdirilməsinə böyük töhfə vermiş alimlərdəndir.

Müsaibimiz mühacirət probleminə həsr olunmuş 20-dən çox kitabın, o cümlədən 12 monoqrafiyanın, ölkəmizdə və xaricdə nəşr edilən nüfuzlu jurnallarda işıq üzü görmüş 200-dən çox məqalənin müəllifidir. “Azərbaycan mühacirəti”, “Azərbaycan mühacirət mətbuatı” (2 cilddə), “Azərbaycan mühacirət mətbuatında publisistika (1921–1991)”, “Azərbaycan mühacirət mətbuatı. Məlumat-soraq kitabı”, “Sözlə yarananlar, sözü yaşadanlar”, “Mətbuat: millətin gücü, güz-güsü və dili”, “Ceyhun Hacıbəylinin həyat və yaradıcılığı”, “Məhəmməd Altunbəyin həyat və yaradıcılığı”, “Abay Dağlının həyat və yaradıcılığı” və digər monoqrafiyaları sanballı əsərləri arasındadır.

Abid müəllimin araşdırma yönümünü və təcrübəsini nəzərə alaraq verəcəyimiz suallar da həm tarixi, həm analitik, həm də şəxsi yanaşmaları əhatə edir.

– **O qədər də qısa olamayan təqdimatdan sonra, buyurun Abid müəllim, sizcə, Abid Tahirli kimdir, jurnalist, publisist, mühacirət irsinin tədqiqatçısı, yoxsa...**

– Əslində, adını çəkdiyiniz peşələr və sahələr arasında Çin səddi yoxdur, əksinə biri digərinin inkişafına, formalaşmasına yardım edir. BDU-nun Jurnalistika fakültəsinin (1975–1980) bitirmişəm. Əmək fəaliyyətimdə müxbirlikdən başlamışam. Dövrünün nüfuzlu icimai təşkilatı olan Xarici Ölkələrlə Dostluq və Mədəni Əlaqələr Cəmiyyətinin həmvətənlər üçün buraxdığı “Vətənin səsi” qəzetində müxbir (1980-1987), sonra “Xaricdə Yaşayan Həmvətənlərlə Mədəni Əlaqələr Cəmiyyətinin “Vətən” Cəmiyyətinin “Odlar yurdu” qəzetində müxbir, məsul katib və redaktor müavini (1988-1992), həmin cəmiyyətdə şöbə müdiri (1992-1993), Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetində baş məsləhətçi və dövlət qulluğunun baş müşaviri (1993-2020) kimi fəaliyyət göstərmişəm.

Hansı vəzifədə işləməyimdən asılı olmayaraq, elmə marağım heç vaxt azalmayıb. Azərbaycan mətbuat tarixində, ölkəmizin icimai-siyasi, ədəbi-mədəni həyatında, istiqlal uğrunda mücadilədə silinməz iz buraxmış Ceyhun Hacıbəylinin həyatı və yaradıcılığı ilə bağlı namizədlik dissertasiyasını, daha sonra isə “Azərbaycan mühacirət mətbuatında publisistika (1921–1991)” üzrə doktorluq işini uğurla müdafiə etdim. Filologiya elmləri doktoruyam.

– **Sizi mühacir mətbuatının araşdırmağa nə vadar etdi? Bu maraqlı necə yarandı?**

– Yuxarıda qeyd etdiyim kimi əmək fəaliyyətinə başladığım “Vətənin səsi” qəzeti xaricdə məskunlaşmağa məhkum olan soydaşlarımızın həyatına marağımı artırdı. “Vətən” Cəmiyyəti və onun orqanı olan “Odlar yurdu” qəzeti isə yaradıcılığmda və tələymdə dönüş nöqtəsi oldu. Elmə gəlməyimin maraqlı tarixçəsi var. 1984-cü ildə atalar sözü toplayan Əbülqasim Hüseynzadə haqqında “Deyilən söz yadigardır” adlı bir kitab yazdım. Əsərlə tanış olan görkəmli alim dostum, tələbə yoldaşım, professor Məhərrəm Qasımlı mənə dedi ki, ayə, bu hazır elmi əsərdir. İş yerindən Akademiyanın Ədəbiyyat İnstitutuna bir məktub götər, sən dissertant götürək. Qısa zamanda müdafiə edəcəksən. Məktub götürmək cəhdim baş tutmadı.

Ölkəmizdə milli azadlıq hərəkatı başlayan vaxtlar idi. Onda “Vətən” cəmiyyətinə işləyirdim. Ceyhun Hacıbəylinin Parisdə yaşayan oğlu Timurçin Hacıbəyliyədən bir məktub aldım. O yazırdı ki, atam Ceyhun Hacıbəyli XX əsrin əvvəllərində mətbuat sahəsində böyük xidmətlər göstərmiş, bir neçə qəzetin, o cümlədən AXC-nin rəsmi qəzeti “Azərbaycan”ın redaktoru olmuşdu. O vaxta kimi, siz də daxil jurnalistika fakültəsini bitirərkə də, Ceyhun Hacıbəylinin adını belə eşitməmişdik. Ceyhun Hacıbəylinin izinə düşdülm, yolumu arxiv və kitabxanalara saldım, o zaman Parisdə YUNESKO-da çalışan görkəmli diplomat Ramiz Abutalıbovla yazışmağa başladım. Demək olar ki, hər gün heyranatla və maraqlı faktlarla rastlaşırdım.

Məlum oldu ki, Ceyhun bəy XX əsrin əvvəllərində buraxılan “İrşad”, “Proqres”, “Tərəqqi”, “Kaspi”, “Baku” kimi qəzetlərlərlə sıx əməkdaşlıq etmiş, həmin mətbu orqanlara müxtəlif mövzularda məqalə, felyeton və hekayələr yazmış, “İttihad”, “Kaspi”nin əlavəsi “İzvestiya”, “Azərbaycan” qəzetinin redaktoru olub. Azərbaycanı zamanı üzə çıxarıdı ki, C.Hacıbəyli müxtəlif imzalarla təkcə “Kaspi” qəzetində 250-dək məqalə dərc etdirmişdir.

Elmi-tədqiqat işi məni sanki ovsunlamış, həyatımın ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdi. Tiflisdə, Ankarada, İstanbulda kitabxana, arxiv və muzeylərdə, Belqika, Hollandiya, İsveç, İran, Almaniya və digər ölkələrdə mühacir mətbuatı və ədəbiyyatı nümunələri, onların yaradıcılarının bədii, publisistik irsi, həyat və idealları ilə tanış olduqca araşdırmaların əhatəsini genişləndirir, qarşıma qoyduğum məqsədə çatmaq üçün daha ciddi, daha məsuliyyətlə, daha həvəslə çalışırdım.

– **Mühacir mətbuatı dedikdə konkret olaraq hansı nəşrlər və dövrlər nəzərdə tutulur?**

– Mühacir mətbuatı dedikdə, Azərbaycan siyasi mühacirətinin xaricdə nəşr etdiyi qəzet, jurnal, bülleten və digər yazılı informasiya vasitələri nəzərdə tutulur. Bu mətbuat orqanları əsasən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin (1918–1920) süqutundan sonra sovet işğalıni qəbul etməyərək xaricə köç

edən görkəmli dövlət xadimləri, açıq fikirli, azadlıqsevər ziyalılar və jurnalistlər tərəfindən yaradılmışdır. Mühacirlər əsasən Türkiyə, Almaniya, Fransa, Polşa, ABŞ və digər Avropa ölkələrində məskunlaşmış və orada sovet rejiminə, kommunist ideologiyasına qarşı Azərbaycanın istiqlalı uğrunda ideoloji mücadilə aparmışlar.

Mühacir mətbuatı bir ideya, məram, bir

Azərbaycan mühacirət mətbuatı: qürbətdə istiqlal mübarizəsi

proqram – “Azərbaycan davası” birləşdirsə də, mövzu, dil, üslub, sənətkarlıq, nəşr yeri baxımından 20-30-cu illər, Böyük Vətən müharibəsi, 50-60-cı illər və 1980-1991-ci illər dövrü bir-birindən fərqlənir. 20-30-cu illərdə Türkiyədə “Yeni Qafqasiya”, “Azəri-Türk”, “Yaşıl yarpaq”, “Odlu yurd”. “Bildiriş”, “Azərbaycan yurd bilgisi”, Avropada “Azərbaycan”, “İstiqlal”, “Qurtuluş”, eləcə də hərəsi bir-iki nömrə olmaqla nəşr edilən “Milli Azərbaycan Müsavat Xalq Fırqəsi” bülleteni , “Açıq söz”, “Kutlu od”, “Aydın yol”, “Doğru söz” , “Vətən diləyi” , “Mili atəş” , “Millət andı” “İllah qaynağı”, “Müqəddəs Odlar ölkəsi” , “Haqqın səsi”, “Dilək,“Haqq”, “Həmlə”, Böyük Vətən müharivəsi dövründə – 1942-ci ildə işıq üzü görən “Türk amacı”, legionerlərin “Azərbaycan”, “Hücum”, “Milli Birlik”, 5–60-cı illərdə Türkiyədə “Azərbaycan”, “Türk izi”, “Türk yolu”, “Mücahid”, Avropada buraxılan “Milli Azərbaycan Müsavat Xalq Fırqəsi” (İspaniya), “Qürbat” (Brüssel), “Aydınlıq” (London), “Azərbaycan türkləri”, “Xəzər” (İstanbul), “Azərbaycan” (Stokholm), “Azərbaycan” (Vaşinqton), “Araz” (Lund, İsveç), “Azar” (Berlin), “Savalan” (Berlin), “Ərk” (Almaniya) və s. kimi dövrü nəşrləri-mühacir mətbu orqanlarını cəsarətlə istiqlal uğrunda mücadilənən, işğala qarışı mübarizənin salnaməsi adlandırmaq olar.

Yuxarıda sadaladığımız qəzet və jurnallardan əlavə soydaşlarımızın digər Sovet mühacirləri ilə ortaq nəşrləri - 1930-1950-ci illərdə Parisdə buraxılan “Prometei”, “Kafkaz”, Münhendə nəşr olunan “Kafkasya”, “Birləşik Kafkasya”, “Dərgi” və s. jurnallar da Stalin rejiminə və kommunist ideologiyasına qarşı amansız mücadilə aparmışlar.

– **Bir tədqiqatçı kimi mühacir mətbuatının Azərbaycan mətbuat tarixindəki rolu və əhəmiyyəti haqqında nə deyərdiniz?**

– Mühacir mətbuatı Azərbaycan mətbuat tarixində xüsusi və əvəzsiz bir mərhələdir. Onun rolu və əhəmiyyəti bir neçə əsas istiqamətdə özünü göstərir. Mühacir mətbuat vasitəsilə Azərbaycanın müstəqillik idealını qorudular və gələcək nəsillərə ötürüldər. Bu mətbuat senzurasının olmadığını deyən platforma idi ki, orada milli ideologiya sərbəst şəkildə ifadə olunur, Sovet imperiyasına qarşı ert mübarizə aparır, onun antibəşəri mahiyyətini açıq, ifşa edir, perspektivsizliyini göstərir, Mirzə Bala Məhəmmədzadənin sözləri ilə desək, “imperiyani silkələyirdi”.

Milli şüurun və kimliyin qorunmasında bu nəşrlərin yeri çox böyükdür. Mühacir nəşrləri milli tarixə, mədəniyyətə, ədəbiyyata və dilə böyük önəm verirdi. Onlar Azərbaycan xalqının keçmişini, mənavi dəyərlərini və milli kimliyini yad mühitədə belə yaşatmağı bacarıdılar. Bu fəaliyyət milli yaddaşın itməsinin qarşısını aldı.

Mühacir jurnalistlər və yazarlar yalnız siyasi yox, həm də elmi, ədəbi və fəlsəfi mövzularda yazılar dərc edirdilər. Onların məqsədi cəmiyyətin düşüncə səviyyəsini yüksəltmək, oxucunu maarifləndirmək və müstəqil düşüncəyə təşviq etmək idi. Azərbaycan həqiqətlərini dünya ictimaiyyətinə çatdırılması bu mətbuatın önəmli işi oldu, Azərbaycanla bağlı məlumatları beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırmaqda da mühüm rol oynadı. Onlar sovet təbliğatının qarşısında alternativ bir informasiya mənbəyi yaratmağa çalışırdılar. Bu, Azərbaycanın işğal olunmuş bir ölkə kimi tanınmasında mühüm əhəmiyyət daşıyırdı.

Daha mühüm bir vəzifə Azərbaycan mətbuat ənənələrinin davam etdirilməsi ilə bağlıdır. Mühacir jurnalistlər rüşəsinə Həsən bəyin

“Əkinçi”sindən alan, Cümhuriyyət dövründə (1918–1920) formalaşan demokratik mətbuat ənənələrini qürbətdə də davam etdirdilər. Bu, azərbaycanlı jurnalistlərin müstəqil düşüncə, söz azadlığı və peşəkar yanaşma kimi dəyərləri yaşatdıqları bir məktəb oldu.

– **Cümhuriyyətin süqutundan sonra xaricdə intişar edən mühacir mətbuatının əsas məqsədi nə idi – informasiya yaymaq, ideoloji mübarizə aparmaq, yoxsa mühacirləri birləşdirmək?**

– Bildiyiniz kimi, hər bir mətbu orqan birinci nömrəsində özünün proqramını dərc, bəyan etməklə fəaliyyətə başlayır. Bu dövrədə mühacir mətbuatının əsas məqsədi təkcə informasiya yaymaq deyil, daha geniş və strateji bir missiyanı – ideoloji mübarizə aparmaq və milli birliyi qorumaq idi. Onların fəaliyyəti bir neçə məqsəd ətrafında

yazmışlar. 1975-ci ildə – Sovet imperiyasının dünyaya meydan oxuduğu vaxt Hüseyn Baykara qələmə aldığı “Azərbaycan istiqlal mücadiləsi tarixi” kitabına yazdığı “Ön söz”də deyirdi ki, “Çevrədə bulunan yaxın və uzaq dostlardan, bu kitabı yazdığma görə mənə qınayanlar vardı: Yəni, sən kiminlə zarafat edirsən. Bax, ABŞ başkanı Ford Vladivosloka Brejnevi ziyarətə gedir”. Mən isə onlara belə cavab verirdim: “Tarixin qərribə cəlvələri və sürprizləri var. Sabahın tarixi də çox sürprizli olacaq. Bu kitab Azərbaycanın istiqlal davasının bir əlifbasıdır”.

Yaxud Nağı Şeyxzamanlı 1964-cü ildə qələmə aldığı “Azərbaycan istiqlal mücadiləsi xatirələri” kitabında yazırdı ki, bütün müqəddəratıma inandığım kimi, ona da inanıram ki, nə rus, nə də qurulacaq bu və ya digər rejim Azərbaycanda əsaslı uygulanmayacaq və yaşamayacaqdır. Demək istədiyimiz odur ki, Sovet imperiyasının çökəcəyi, yerində müstəqil dövlətlərin, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının qurulacağı barədə istiqlal əşqlərinin böyük inamla söylədiyi fikirlərin tarixi ötən əsrin 20-ci illərindən başlanır.

M.Ə.Rəsulzadə, M.B.Məhəmmədzadə, C.Hacıbəyli, Fuad Daryal, Mir Yaqub Mehdiyev və digər mücahidlərin məqalələrində Azərbaycanın istiqlalına inam əsas xətt kimi keçir və bununla bağlı mənbələrə rast gəldikdə heyranlığımı gizləyə bilmirəm. Əlbəttə, bu cür misallların sayını artırmaq olar. Sualınızı bir cümlə ilə isə belə cavablandırımaq olar: mühacirət mətbuatı başdan-başa qürurlandırın, düşündürən, səfərbər edən, təəcübləndirən, kədərləndirən, təsüffləndirən zəngin, dəyərli mədəni, ədəbi, publisistik mənbədir.

– **Tədqiqatınız zamanı hansı arxiv və ya mənbələr sizin üçün əsas istinad nöqtələri olub? Onlara çıxış imkanları necə idi?**

– Bu sual dərdimizi tərpətdi. Nə qədər ağır olsa da deməliyə ki, əski mühacirlər dünyasını dəyişmişlər, “Azərbaycan davasını” yürüdənlərin ardıcılları və övladları soydaşlarımıza məxsus sənədləri müxtəlif səbəblər ucabatından ya şəxsi arxivlərində müəyyən müddət saxlamış, ya kimlərsə bağışlamış, yaxud satmışlar. Azərbaycanın YUNESKO-dakı nümayəndəsi fədakar və peşəkar diplomat Ramiz Abutalıbov hələ Sovet hakimiyyətinin süqutu ərəfəsində Parisdəki həmvətənlərimizə aid çoxsaylı arxiv sənədlərini min bir əziyyətlə də olsa ölkəmizə gətirə bilmiş, Milli Arxiv İdarəsinə təmənənəsiz təqdim etmişdir.

Professor Nasiman Yaqublu da Polşadan, Türkiyədən mühacirət irsi ilə əlaqli xeyli sənədi Milli Arxiv İdarəsinə vermişdir. Ruhları şad olsun. 2014-cü ildə AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunda Azərbaycan mühacirət şöbəsi yaradıldıqdan sonra mühacirət irsi ardıcıl və sistemli, yüksək peşəkarlıqla araşdırılmağa başlanmışdır. Nikipur Cabbarlı, Aysel Əfəndiyeva, Hüləya Cəbiyeva Türkiyədən çox qiymətli mühacir bəlgələri gətirmişlər. Təvəzökarlıqdan uzaq olmasın, mən Əhməd bəy Ağaoğlunun arxivini, çox sayda mühacir mətbuatı və ədəbiyyatı nümunələrini gətirməyə müvəffəq olmuşam.

Dəyərli tədqiqatçı Əli Şamil soydaşlarımıza məxsus bir sıra sənədləri ölkəmizə gətirmişdir. Hazırda bu istiqamədə – mühacirlərə aid sənədlərin toplanılmasında, tədqiqində Dilqəm Əhməd çox fəaldır. Əlbəttə, Vaqif Sultanlı, Bədixan Əhmədov, Asif Rüstəmli kimi tədqiqatçıların əməyini də yüksək dəyərləndirmək lazımdır. Bütün bunlarla yanaşı xaricdə itib-batmaqda olan külli miqdarda mühacir irsi nümunələrinin olduğu da şübhə doğurmur.

Heç uzağa getməyək. Ötən əsrin 80-90-cı illərində mühacirətdə buraxılan “Ana dili” (Bonn), “Odlar ölkəsi” (Edin-burq), “Dədə Qorqud” (İspaniya), “Qürbat” (Brüssel), “Aydınlıq” (London), “Azərbaycan türkləri”, “Xəzər” (İstanbul), “Azərbaycan” (Stokholm), “Azərbaycan” (Vaşinqton), “Araz” (Lund, İsveç), “Azar” (Berlin), “Savalan” (Berlin), “Ərk” (Almaniya) və s. bu kimi dövrü nəşrlərinin davamlı kimdə, yaxud hansı arxivdə, kitabxanada var? Onları ıraqla axtarırdıq. 50-60 ildən sonra gec olacaq, onların izi-tozu da qalmayacaq.

O ki, qaldı mənim işlədiyim arxiv, kitabxana, muzeylərə, ölkəmizdə və xaricdə onların sayı çoxdur, Gürcüstan, Rusiya, Türkiyə, müxtəlif Avropa ölkələrində ezamiyyətdə, yaxud şəxsi səfərlərim zamanı mühacirət mətbuatı və ədəbiyyatı nümunələrini

toplamaq əsas işim olmuşdur. Bu mənbələrə çıxış bəzən asan, bəzən isə çətin olmuşdur. Mənbələri əldə etmək imkanları müxtəlif səviyyədə olsa da, səbr və sistemli yanaşma ilə bu sahədə yetərli və etibarlı informasiya toplamaq mümkündür.

– **Azərbaycan mətbuatının 150 illiyi fonunda mühacir mətbuatının hansı aspektlərinə daha çox diqqət yetirilməlidir?**

– Azərbaycan mətbuatının 150 illiyi kontekstində mühacir mətbuatının bir çox mühüm aspektlərinə diqqət yetirilməsi vacibdir. Bu yolla mühacirət mətbuatının proqram və missiyası, ideya-istiqaməti, toxunduğu mövzular, əsərlərin janrı, dili, üslubu, sənətkarlıq məsələləri, nəşir və redaktorları, əməkdaşları haqqında, mötəbər məlumatlar əldə etmək, müvafiq elmi-nəzəri qənaətlərə gəlmək mümkündür. Mühacir mətbuatı Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin, istiqlal uğrunda mücadilə tarixinin, mühacirlərin həyat və yaradıcılığını yaşadan etibarlı ensiklopediyadır.

– **Sizcə, müasir jurnalistlər mühacir sənədlərindən nələri öyrənmə bilər?**

– İlk növbədə, Vətəna sdaqatlı, tükənməyən məhəbbət və təmənənəsiz xidmət etməyi, milli istiqlala dəyər verməyi, ədalətin, həqiqətin keşiyində ayıq-sayıq durmağı, hədisələri qərəzsiz, real və obyektiv işıqlandırmayı. Hər cür saxtakarlıqdan, yaltalıqdan, yaldandan, ayrıllıqdan uzaq olmaq. Bu peşə dözümlü, iradə, cəsarət, düzgünlük, geniş bilik, ağır, gecəli-gündüzlü zəhmət tələb edir.

Mühacir mətbuatı yalnız informasiya vasitəsi olmamışdır, publisitlər bu tribunada istiqlal ideallarını, xalqımızın tarixini, ədəbi, mədəni dəyərlərini təbliğ etmək üçün ustalıqla istifadə etmişlər.

Mühacir jurnalistlər azad dünyada yaşasalar da, daim Sovet kəşfiyyatının təzyiqi, təqibi altında olmuşlar. Təsədüfi deyil ki, onlar izi itirmək üçün gizli imzalar altında fəaliyyət göstərirlər. Bununla belə, onlar öz fikirlərini ifadə etməkdən bəziisə nöinki izi imza ilə yazmış, hətta adını, soyadını dəyişmişlər. Bugünkü qələm sahibləri dərinədən dərk etməlidirlər ki, jurnalistikanın əsas məqsədlərindən biri cəmiyyəti təkcə məlumatlandırmaq deyil, həm də düşündürmək, səfərbər etmək, problem ətrafında ictimai rəyi formalaşdırmaqdır.

Ümumiyyətlə, mühacir jurnalistlərin fəaliyyəti müasir jurnalistlər üçün yalnız tarixi maraqlı deyil, həm də dəyərlərin, prinsiplərin və peşə borcunun örnəyidir. Onların yolunu araşdırmağa və öyrənmək, jurnalistikanın mahiyyətinə daha dərinədən nüfuz etməyə kömək edir.

– **Dediklərinizdən belə bir qənaət gəldim ki, bundan sonra da mühacir mətbuatı ilə bağlı görüşləri işlər kifayət qədər çoxdur...**

– Əlbəttə. Hələ arxivlərdə, muzeylərdə şəxsi kitabxanalarda “yol gözələn” çox sayda maraqlı mühacir irsi nümunələr var. Məni təqdimatınızda səxavətlə “çox böyük işlər görmüş bir tədqiqatçı” kimi dəyərləndirdiyiniz üçün təşəkkür edirəm, təvəzökarlıqdan uzaq olsa da, Xalq yazıçıları Elçin, Anar, akademiklər Yaşar Qarayev, Bəkir Nəbiyev, İsa Həbibbəyli, Nizami Cəfərov, Tehran Əlişanoğlu, professorlardan Xeyrulla Məmmədov, Nizaməddin Şəmsizadə, Şamil Valiyev, Cahangir Məmmədli, Nizami Tağısoy, Rüstəm Kamal, Yədulla Ağazadə, Məhərrəm Qasımlı, Asif Rüstəmli, Qərnfəl Quliyeva, Hüseyn Əhmədov, Alxan Bayramov, Vaqif Arzumalı, Həsən Quliyev, Xaləddin İbrahimi, Nazif Qəhrəmanlı, Qulu Məhərrəmli, dosentlərdən Bayram Ağayev, Mənzər İbrahimova, Ramin Əhmədov, Türkiyədən Əli Yavuz Akpınar, Alattin Karaca, Səbahəddin Şimşir, İrfan Murat Yıldırım, Ömər Özcan, Almaniya Umut Mehmandarlı və başqalarının araşdırmalarımla bağlı yüksək fikir və rəylərini, məqalələrini minnətdarlıqla qeyd edirəm. Bununla belə etiraf etməliyəm ki, bu sahədə gətiriləsi işlər düşündüyümüzədən də çoxdur. Azərbaycan mühacir mətbuatının tədqiqi ötən əsrin sonlarından etibarən diqqət mərkəzinə çəkiləndə, bu istiqamədə hələ də tam şəkildə araşdırılmamış sahələr qalmaqdadır.

– **Növbəti planlarınız barədə nə deyə bilərsiniz?**

– Mühacirət irsində tanınmış imzalarından, istiqlal mücahidi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qurucularından biri, indiki Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin sələfi Əksinqilab ilə Mübarizə Təşkilatının (ƏMT) rəhbəri Nağı Saleh oğlu Şeyxzamanlının (1883, Gəncə – 1967, İstanbul) həyat və yaradıcılığı haqqında monoqrafiyam çap ərəfəsindədir. Mühacir ədəbiyyatında imzalar mövzusunda araşdırma üzərində işləyir, mühacirət mətbuatı istiqamətində tədqiqatlarımı davam etdirirəm.

– **Maraqlı mühasibəyə görə sağ olun.**

Söhbəti apardı:
Namiq QƏDİMOĞLU
XQ